

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування

БАБІЧЕНКО КАТЕРИНА ЮРІЇВНА

СПЕЦІАЛЬНІ ТА СИЛОВІ СТРУКТУРИ ЯК ФАКТОР
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи на здобуття наукового ступеня
магістра публічного управління

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що сьогодні перед українською державою постали прямі загрози національним інтересам. Важливо звернути увагу на довготривалий воєнний конфлікт, який сприяє загостренню багатьох внутрішніх і зовнішніх проблем дуже болючих для України. Багато уваги приділено розробці напрямів забезпечення воєнної безпеки, способам усунення зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці України. Тому, є необхідність у більш детальному розгляді структур, що забезпечують безпеку України та її громадян, а також висвітлення понять «силові та спеціальні структури» та «система національної безпеки», для чого створенні та яку роль вони відіграють в житті суспільства.

З появою національних держав та перетворенням їх на основний суб'єкт міжнародних відносин, безпека набула характеру національної безпеки. Національна безпека відображає головну роль нації – політичної, державно-громадської спільноти як носія інтересів розвитку суспільства, та вказує на те, що національна державність залишається основною формою політичної організації суспільства, а національна держава продовжує відігравати роль важливого суб'єкта міжнародних відносин. Національна безпека відображає стан захищеності національних інтересів самостійних держав. Даному питанню присвячували свої праці такі науковці як: В. І. Абрамов, О. П. Дзюбань, І. Л. Бачило, М. М. Бурбик, Д. Я. Кучма, В.А. Мандрагеля, О. М. Бандурка, Д. О. Савочкіна, О. М. Апанович, А. М. Кузьменко, М. П. Гетьманчук, Р. А. Калюжний, А. М. Куліш, Б. А. Кормич, О. Л. Соколенко, В. К. Гришук, Я. Б. Турчин, О. І. Шевченко, А. І. Марущак та інші. На основі аналізу досліджень і публікацій сучасних науковців доходимо висновку, що досі залишаються актуальними проблеми щодо національної безпеки України. Також, йдеться мова про підвищення ефективності системи національної безпеки та зміни поглядів щодо забезпечення національної безпеки не тільки в Україні, а й у світі загалом.

Зазначена тематика не часто постає об'єктом наукових досліджень закордонних та вітчизняних вчених. Тому, є нагальна необхідність досліджень в цьому напрямі, що й обумовило вибір теми магістерської роботи.

Мета роботи полягає в аналізі особливостей, інституційного, законодавчого та нормативно-правового забезпечення функціонування спеціальних та силових структур в Україні.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

- розкрити основні поняття та категорії дослідження;
- проаналізувати законодавчу та нормативно-правову базу дослідження спеціальних та силових структур України як фактору національної безпеки України;
- проаналізувати особливості функціонування спеціальних та силових структур в Сполучених Штатах Америки;
- проаналізувати особливості та перспективи співпраці України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО);
- розкрити історію формування спеціальних та силових структур України;
- розкрити структурні особливості, специфіку, призначення та окреслити перспективи розвитку спеціальних та силових структур як фактору національної безпеки України.

Об'єктом дослідження є спеціальні та силові структури України.

Предметом дослідження є особливості функціонування та перспективи розвитку спеціальних та силових структур як фактору національної безпеки України.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань, автором застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Під час дослідження було використано такі методи: системний метод, застосований для розкриття змісту спеціальних та силових структур України; метод узагальнення - для послідовного та детального вивчення системи

спеціальних та силових структур України; історичний метод для дослідження історії становлення спеціальних та силових структур України. Метод статистичного аналізу використовувався під час виявлення взаємозв'язків між силовими та спеціальними структурами України.

Крім того, в даному дослідженні були застосовані загальнонаукові методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції.

Наукова новизна одержаних результатів обумовлена тим, що дане дослідження є спробою комплексного аналізу особливостей функціонування та перспектив розвитку системи спеціальних та силових структур як фактору національної безпеки України.

Практичне значення одержаних результатів. Положення і висновки роботи можуть бути використані для подальшого науково-теоретичного дослідження спеціальних та силових структур України та забезпечення національної безпеки, а також у навчальному процесі з підготовки фахівців з державного управління.

Апробація результатів дослідження. За результатами дослідження автор підготував та здав до друку наукову статтю, яка буде опублікована у фаховому виданні.

Структура магістерської роботи зумовлена її метою та завданнями і складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел (79 найменувань) і додатків. Повний обсяг роботи становить 101 сторінку, з яких 86 основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та основні завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення виконаної роботи. Наведено результати апробації основних положень та особистий внесок автора дослідження.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження спеціальних та силових структур як фактору національної безпеки України» охарактеризовано проблематику та джерельну базу дослідження спеціальних та силових структур України.

Підрозділ 1.1. «Основні поняття та категорії дослідження». Розкрито основні поняття та категорії спеціальних та силових структур України та проаналізовано нормативно-правову базу. З'ясовано, безпека – це стан захищеності людини, громадянина чи держави від будь-якого негативного впливу. Національна безпека відображає стан захищеності національних інтересів самостійних держав. Поняття національної безпеки відображає головну роль нації - політичної, державно-громадської спільноти - як носія інтересів розвитку суспільства, вказує на те, що національна державність залишається основною формою політичної організації суспільства, а національна держава продовжує відігравати роль важливого суб'єкта міжнародних відносин. Зроблено висновки, що в Україні як в будь-якій незалежній державі дуже велика увага приділена забезпеченню національної безпеки та функціонує низка державних інституцій, що реалізує державну політику в сфері національної безпеки.

У підрозділі 1.2. «Законодавча та нормативно-правова база дослідження спеціальних та силових структур як фактору національної безпеки України» визначено, що правову основу функціонування спеціальних та силових структур України становлять Конституція України, закони України щодо національної безпеки, Стратегія національної безпеки, укази Президента України, акти Кабінету Міністрів України, а також інші нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України. Зроблено висновок, що в Україні діє достатньо міцна законодавча база для забезпечення безпеки та національної безпеки.

У другому розділі «Закордонний досвід функціонування спеціальних та силових структур та міжнародна співпраця» визначені особливості функціонування спеціальних та силових структур Сполучених Штатів

Америку та співпраця України з Організацією Північноатлантичного договору, щодо забезпечення національної безпеки.

У підрозділі 2.1. «Функціонування спеціальних та силових структур в Сполучених Штатах Америки» виявлено, що однією з найпотужніших країн, особливо у сфері національної безпеки є Сполучені Штати Америки, в цій країні питання, щодо ефективної системи національної безпеки максимально опрацьовано не тільки на теоретичному, а й практичному рівнях. Тобто, США пройшли всі можливі етапи розвитку цієї системи та реалізували низку моделей. Рада національної безпеки виступає одним із ключових органів державного апарату США, який грає дуже важливу роль у формуванні та проведенні внутрішньої, зовнішньої і військової політики. Зроблено такі висновки, що в США функціонує схожа система по забезпеченню національної безпеки, але з деякими відмінностями.

У підрозділі 2.2. «Особливості та перспективи співпраці України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО)» виявлено, що Організація Північноатлантичного договору (НАТО) – це міжурядова організація, політико-безпековий союз, об'єднаний спільною системою цінностей, до яких належать демократія, свобода, верховенство права, вирішення спорів мирним шляхом і ринкова економіка. Договір з Україною було підписано в травні 1997 р. за півтора місяці до відкриття Мадридського саміту НАТО, на якому існувала перспектива започаткування руху України в напрямку до НАТО. Зроблено висновки, що НАТО на сьогодні залишається єдиною потужною міжнародною структурою, здатною реально гарантувати безпеку своїх членів. Таку відповідальну місію НАТО виконує ще з 1949 року та довела свою здатність виживати в різних умовах.

У третьому розділі «Формування та розвиток спеціальних та силових структур України» проаналізовано історію розвитку спеціальних та силових структур України, а також висвітлено структуру та особливості функціонування силових та спеціальних структур України.

У підрозділі 3.1. «Історія формування спеціальних та силових структур України» висвітлено, що історія формування спеціальних та силових структур України почалась ще з 1991 року, коли Україна отримала статус незалежної держави, саме тоді 21 червня Верховна Рада України ухвалила постанову «Про створення Служби національної безпеки України», яка нині є складовою Ради національної безпеки і оборони України. Відповідно, зроблені висновки, що за часи існування незалежної України, спеціальні та силові структури зазнали низку трансформацій.

У підрозділі 3.2. «Структурні особливості, специфіка, призначення і перспективи розвитку спеціальних та силових структур як фактору національної безпеки України» розкрито структуру Ради національної безпеки як основного органу, що організовую зовнішню та внутрішню національну та державну безпеку. Рада Національної має звичайну бюрократичну систему управління також включає в себе Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство юстиції, Службу безпеки України, Збройні Сили України (Міністерство оборони України), Національне антикорупційне бюро України та Генеральну прокуратуру. Зроблені висновки, що органи які забезпечують внутрішню та зовнішню безпеку України, мають складну структуру, поділяються на підпорядкування як Президенту України - це Збройні Сили України через Міністерство оборони України, так і Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України через їх Міністерства.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження під час розкриття поставлених автором мети та завдань можна зробити наступні висновки.

1. Безпека – це стан захищеності людини, громадянина чи держави від будь-якого негативного впливу. Національною безпекою є стан, в якому

державному суверенітету, територіальній цілісності, демократичному, конституційному ладу та іншим національним інтересам ніхто і ніщо не становить загрозу. Одним із найважливіших завдань держави є забезпечення національної безпеки, саме тому питання безпеки є першочерговим, для виконання цього завдання в Україні створено та забезпечена діяльність спеціальних та силових структур, але головну роль тут відіграють Збройні сили України, адже жодна держава не може існувати без армії для захисту національних інтересів у випадку будь-яких територіальних зазіхань ззовні. В дослідженні було представлено силові та спеціальні структури, які забезпечують безпеку держави та її громадян. Варто визнати, що деякі функції дещо дублюються певними структурами, але незважаючи на це, треба підкреслити той факт, що законодавча база спеціальних та силових структур є об'ємною та значимою, що свідчить про те, що держава піклується про національну безпеку на всіх рівнях. Адже головною запорукою цілісної та процвітаючої держави є безпека її громадян та збереження цілісності України і захист її кордонів

2. Було проаналізовано законодавчу та нормативно-правову базу забезпечення діяльності та структурно-функціональних особливостей діяльності спеціальних та силових структур як фактору національної безпеки України. Визначено, що основним документом у цій сфері є Конституція України, також важливими є: Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України», Закон України «Про національну безпеку України», Закон України «Про правовий режим воєнного стану», Закон України «Про Національну поліцію», Закон України «Про Службу безпеки України», Закон України «Про Збройні сили України», Закон України «Про прокуратуру». Слід визнати, що нормативно-правова база спеціальних та силових структур є достатньою для їх ефективного функціонування, не дивлячись на дублювання деяких функцій, що, на нашу думку, не є критичним.

3. В США так само як і в Україні функціонує Рада національної безпеки. Рада національної безпеки і оборони України створена за прикладом

американської Ради національної безпеки, але звичайно вони дещо різні. Якщо американська Рада національної безпеки виконує функцію зовнішньої і внутрішньої політики щодо безпеки, більша увага якої приділена інформаційній безпеці та стабільному розвитку, то в Україні велика увага приділена внутрішній безпеці. Це обумовлене тим, що Національна поліція підпорядковується МВС України виконуючи правоохорону функцію. В США офіційно «Національна поліція» не зазначена, проте існують поліцейські відомства в кожному штаті, і відповідно до злочину розлідується тим федеральним органом, до юрисдикції якого відноситься злочин. Армія США, є однією з найкращих у світі та гарантом національної безпеки США, звичайно, через велику чисельність військових, новітнє військове обладнання та частково і через наявність ядерної зброї. Також структура спеціальних та силових структур США дещо відрізняється від української, на нашу думку вона більш складна та охоплює значний спектр діяльності, і має децентралізований характер через наявність штатів.

4. Проаналізувавши особливості співпраці України з НАТО автор дійшов наступного висновку: НАТО це важлива міжнародна організація по забезпеченню національної безпеки, яка й досі залишається потужною структурою, що здатна реально гарантувати безпеку своїх членів ще з 1949 року. На нашу думку, НАТО прагне до розширення впливу, що може забезпечити не тільки безпеку Америки, а й загальноєвропейську. В будь якому випадку не варто ігнорувати той факт, що НАТО еволюціонує, використовуючи всі можливі засоби та ресурси для забезпечення безпеки Європи. А також НАТО активно співпрацює з Україною, та використовує різні демократичні методи тиску на ті країни, які становлять пряму загрозу Україні.

5. Було досліджено історію становлення спеціальних та силових структур України. Зазначимо, що шлях деяких з них був складним через низку реформ, докорінних змін, а особливою проблемою була спадщина

старої радянської системи, якої Україна довго позбавлялась з метою наближення до європейських демократичних норм і стандартів.

6. Під час дослідження було здійснено аналіз структурних особливостей, функцій та запропоновано перспективи розвитку спеціальних та силових структур. Зазначимо, що органи які забезпечують внутрішню та зовнішню безпеку України, мають складну структуру, поділяються на підпорядкування як Президенту України - це Збройні Сили України через Міністерство оборони України, так і Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України через їх Міністерства. Підкреслимо, що як би структурно не спрощувалась система, але риси бюрократичної системи управління залишаються в структурі керівництва, яке виконує організаційні функції. Також, функції спеціальних та силових структур подекуди перетинаються, адже головним їх завданням є забезпечення безпеки як громадян так і держави в цілому. Загальними перспективами розвитку для всіх служб є впровадження міжнародного досвіду, чітке дотримання Конституції, в якій вказано про підготовку та перепідготовку кадрів, створення умов для гнучкого управління системою, вміння швидко реагувати на загрози та ліквідувати їх, а також важливим є новітнє технічне оснащення служб.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ

1. Бабіченко К. Ю. Інституційне забезпечення національної безпеки України / К. Ю. Бабіченко // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. – Том 30 (69). - № 1, 2019 р. (Прийнято науковою редакцією до друку, довідка).

АНОТАЦІЯ

Магістерська робота на тему «Спеціальні та силові структури як фактор національної безпеки» має науково-дослідницький характер. В ній подається характеристика основних понять та категорій дослідження державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, включаючи нормативно-правові засади дослідження. Проаналізовано досвід Сполучених Штатів Америки у сфері забезпечення національної безпеки та співпрацю України з Організацією Північноатлантичного Договору. Розкрито історію становлення, особливості функціонування, а також структуру спеціальних та силових структур України. Встановлено, що національна безпека – це стан внутрішніх і міждержавних відносин, який визначає ефективність системи державних, правових і суспільних гарантій прав та свобод людини та громадянина, базових цінностей та інтересів суспільства й суверенної держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Національну безпеку забезпечує вищий, консультативний орган Рада національної безпеки і оборони України, яка включає Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство юстиції, Службу безпеки України, Збройні Сили України (Міністерство оборони України), Національне антикорупційне бюро України та Генеральну прокуратуру. Нині здійснено ряд реформ стосовно спеціальних та силових структур України, велика увага приділена реформі Збройних Сил України, це зумовлене тим, що після отримання незалежності, Україна відмовилась від ядерної зброї запустивши масштабний процес роззброєння армії та отримала статус без'ядерної держави. В ході останніх подій, тобто зовнішньої агресії до України, яка зумовлена багатьма чинниками, Україна змушена нарощувати сили, а саме зміцнювати армію.

Ключові слова: національна безпека, Рада національної безпеки, Організація Північноатлантичного Договору (НАТО).

ANNOTATION

Master's work on "Special and Power Structures as a National Security Factor" is of a research nature. It describes the main concepts and categories of research in public policy in the field of ensuring national security of Ukraine, including the legal and regulatory framework of the study. In the introduction the relevance and level of theme development are substantiated; the purpose and main tasks, object, subject and methods of research are determined; the scientific novelty is described; the practical value of the obtained results of master's work is established; one publication is indicated; the structure and scope of work are indicated. The experience of the United States in the field of ensuring national security and Ukraine's cooperation with the North Atlantic Treaty Organization have been analyzed. The history of formation, features of functioning, as well as the structure of special and law enforcement structures of Ukraine are revealed. It has been established that national security is a state of internal and interstate relations that determines the effectiveness of the system of state, legal and public guarantees of human and civil rights and freedoms, the basic values and interests of society and a sovereign state from internal and external threats. National security is provided by the highest advisory body of the National Security and Defense Council of Ukraine, which includes the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the Ministry of Justice, the Security Service of Ukraine, the Armed Forces of Ukraine (the Ministry of Defense of Ukraine), the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine and the Prosecutor General's Office. At present, there has been a mass of reforms in Ukraine regarding the special and law enforcement structures of Ukraine, a great deal of attention has been paid to the reform of the Armed Forces of Ukraine, due to the fact that after independence, Ukraine abandoned nuclear weapons, launching a large-scale process of disarming the army and gaining the status of a nuclear-free state. In the course of the recent events, that is, the external aggression towards Ukraine, which is caused by many factors, Ukraine is forced to increase its strength, namely to strengthen the army.

Key words: *national security, National Security Council, North Atlantic Treaty Organization (NATO).*